

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA KUHITIMU KIDATO CHA SITA

121/2

KISWAHILI 2

(Kwa watahiniwa walioko na wasiokuwepo Shuleni)

Muda: Saa 3

ANSWERS

Mwaka: 2011

Maelekezo

1. Karatasi hii inasehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **tisa (9)**
2. Jibu maswali Matano ukichagua swali moja kutoka sehemu A,B, C na D. Katika sehem E, Swali la tis ani la lazima.
3. Zingatia maelekezo ya kila swali.

maktaba.tetea.org

1. Eleza ugumu wa kupambanua kazi ya fasihi simulizi kwa kuzingatia vipengele vifuatavyo:

- (a) Chanzo
- (b) Ubunifu
- (c) Uwasilishaji

Jibu:

Fasihi simulizi ni aina ya fasihi inayotegemea mawasiliano ya moja kwa moja kupitia maneno au matendo. Ugumu wa kupambanua kazi ya fasihi simulizi unatokana na mambo yafuatayo:

(a) Chanzo

Chanzo cha fasihi simulizi mara nyingi hakijulikani kwa hakika kwa sababu hupitishwa kutoka kizazi hadi kizazi. Hii huleta changamoto ya kufahamu mhusika wa asili wa kazi hiyo, hivyo kufanya iwe vigumu kujua dhamira ya mwanzilishi.

(b) Ubunifu

Katika fasihi simulizi, kuna matumizi makubwa ya ubunifu ili kufikisha ujumbe. Hii huifanya kazi iwe vigumu kupambanua maana halisi, kwani mara nyingine inaelezwa kwa lugha ya picha au tamathali za semi.

(c) Uwasilishaji

Fasihi simulizi huwasilishwa kwa njia mbalimbali kama nyimbo, ngoma, methali, na hadithi. Utofauti huu huleta ugumu wa kutafsiri maana yake moja kwa moja, hasa pale ambapo muktadha wa kitamaduni au kijiografia haujulikani vizuri.

2. Eleza sababu zisizopungua tano (5) zinazosababisha waandishi wa kazi za fasihi kudhaminiwa.

Jibu:

Waandishi wa kazi za fasihi hupata udhamini kutokana na sababu zifuatazo:

- i. Kukuza lugha: Waandishi wanapodhaminiwa, huchangia katika kukuza na kuhifadhi lugha ya jamii.
- ii. Kuhamasisha maadili: Fasihi husaidia kufundisha maadili kwa jamii.
- iii. Kuweka kumbukumbu: Waandishi hutunza historia ya jamii kupitia kazi zao.
- iv. Kuelimisha: Fasihi huchangia katika kutoa elimu kwa vijana na watu wazima.
- v. Burudani: Kazi za fasihi hutumika kwa burudani na kupunguza msongo wa mawazo.

3. Fafanua umuhimu wa matumizi ya tamathali za semi katika kazi za fasihi. Jadili hoja zako kwa kutumia tamathali za semi tano (5) tofauti.

Jibu:

Tamathali za semi ni mbinu za kifani zinazotumika kuboresha uwasilishaji wa ujumbe katika kazi za fasihi. Umuhimu wake ni kama ifuatavyo:

- i. Tashbihi: Husaidia kuonyesha ulinganisho wa wazi kati ya vitu viwili. Mfano, "Ana nguvu kama simba," hufanya msomaji kuelewa nguvu za mhusika.
- ii. Methali: Hufundisha maadili na tabia njema. Methali kama "Mpanda ngazi hushuka," hutoa onyo kuhusu kiburi.
- iii. Kinaya: Hutumika kuonyesha hali kinzani ili kusisitiza ujumbe. Mfano, "Masikini analala salama zaidi kuliko tajiri."
- iv. Tafsida: Hupunguza makali ya ujumbe kwa kutumia lugha nyepesi. Mfano, badala ya kusema "amefariki," husema "amelala."
- v. Tanakali za sauti: Husaidia kuleta uhalisia wa matukio, kama vile "tingatinga likapita lishaashaasha," ambayo huleta hisia halisi za sauti.

4. Eleza jinsi "Chungu-tamu" zilivyojidihirisha katika diwani mbili (2) ulizosoma. Tumia hoja nne (4) kudhihirisha jibu lako.

Katika fasihi ya Kiswahili, dhana ya "chungu-tamu" inarejelea hali ambapo matukio au hali fulani ina mchanganyiko wa mambo machungu na matamu, yaani, changamoto na furaha zinazotokea kwa pamoja. Katika diwani mbili, Chungu Tamu ya Theobald Mvungi na Fungate ya Uhuru ya Mohamed S. Khatibu, dhana hii imejidihirisha kama ifuatavyo:

(a) Chungu Tamu – Theobald Mvungi:

- i. Ulanguzi na Biashara za Magendo: Mwandishi anajadili jinsi ulanguzi unavyoleta dhiki katika jamii, ambapo bidhaa zinapanda bei na maisha kuwa magumu. Hii ni sehemu ya "chungu" inayowakabili wananchi.
- ii. Viongozi Wazembe: Viongozi wanaohimiza wananchi kufanya kazi huku wakiendekeza uzembe na starehe. Hii inaonyesha unafiki na uzembe wa viongozi, hali inayoongeza "chungu" katika maisha ya wananchi.
- iii. Mapenzi ya Dhati: Licha ya changamoto na machungu yanayowakabili wahusika, bado wanapata nafasi ya kuonyesha mapenzi ya kweli na kujenga mahusiano yenye furaha, hivyo kuleta ladha ya "tamu" katika maisha yao.
- iv. Matumaini ya Ukombozi: Pamoja na changamoto zilizopo, mwandishi anatoa matumaini ya ukombozi na mabadiliko chanya katika jamii, akihimiza wananchi kushiriki katika kujenga jamii bora. Hii inaonyesha mchanganyiko wa "chungu" na "tamu" katika harakati za maendeleo.

(b) Fungate ya Uhuru – Mohamed S. Khatibu:

- i. Anasa za Viongozi: Baada ya uhuru, viongozi wanajihusisha na anasa na starehe, wakisahau majukumu yao kwa wananchi. Hii ni sehemu ya "chungu" kwa wananchi wanaotarajia maendeleo na uwajibikaji.
- ii. Matumaini ya Uhuru: Wananchi walikuwa na matumaini makubwa baada ya kupata uhuru, wakitajia maisha bora na maendeleo. Hii ilikuwa ni sehemu ya "tamu" katika maisha yao.

iii. Uongozi Mbaya: Viongozi wanaposhindwa kutimiza ahadi zao na kujihusisha na ufisadi, wananchi wanakumbwa na hali ngumu ya maisha, ikiongeza "chungu" katika jamii.

iv. Harakati za Ukombozi: Licha ya changamoto hizo, wananchi wanaendelea na harakati za kudai haki na uwajibikaji kutoka kwa viongozi, wakitajia mabadiliko na maisha bora. Hii inaonyesha mchanganyiko wa "chungu" na "tamu" katika jitihada za kujenga jamii mpya.

5. Kwa kutumia diwani mbili (2) ulizosoma, onyesha jinsi waandishi walivyotumia kipengele cha lugha katika kuboresha au kufifisha kazi zao. Jadili kwa kutumia vipengele vinne vya lugha.

Katika diwani za Chungu Tamu ya Theobald Mvungi na Fungate ya Uhuru ya Mohamed S. Khatibu, waandishi wametumia vipengele mbalimbali vya lugha ambavyo vimeathiri ubora wa kazi zao kwa namna tofauti. Vipengele hivyo ni kama ifuatavyo:

(a) Chungu Tamu – Theobald Mvungi:

i. Taswira: Mvungi ametumia taswira kwa ufanisi kuwasilisha ujumbe wake. Kwa mfano, katika shairi la "Chatu na Kuku," anatumia taswira ya chatu kumwakilisha mkoloni na kuku kumwakilisha mwananchi mnyonge, hivyo kuonyesha dhuluma zilizofanywa na wakoloni.

ii. Lugha ya picha: Mwandishi ametumia lugha ya picha kuleta uhai katika mashairi yake. Hata hivyo, baadhi ya mashairi yametumia lugha ngumu ambayo inaweza kumfanya msomaji ashindwe kuelewa kwa urahisi, hivyo kufifisha ufanisi wa kazi yake.

iii. Matumizi ya methali na misemo: Mvungi ametumia methali na misemo ya Kiswahili ambayo inasaidia kufikisha ujumbe kwa njia fupi na yenye kueleweka. Hii imeboresha kazi yake kwa kuifanya iwe na mvuto na mafundisho.

iv. Lugha ya kihisia: Mwandishi ametumia lugha inayogusa hisia za wasomaji, hasa anapozungumzia masuala ya dhuluma na unyonyaji. Hii inamfanya msomaji kujihusisha moja kwa moja na mada zinazozungumziwa.

(b) Fungate ya Uhuru – Mohamed S. Khatibu:

i. Lugha ya kejeli: Khatibu ametumia lugha ya kejeli na dhuhaka kuelezea tabia za viongozi baada ya uhuru. Kwa mfano, anaposema "Fungate ya uhuru, bado inaendelea," anawabeza viongozi wanaoendelea anasa badala ya kuwahudumia wananchi.

ii. Matumizi ya tashbihi: Mwandishi ametumia tashbihi kulinganisha hali halisi na mifano ya wazi. Hii inasaidia wasomaji kuelewa vizuri ujumbe unaotolewa.

iii. Lugha rahisi na ya moja kwa moja: Khatibu ametumia lugha nyepesi na inayoeleweka kwa urahisi, hivyo kuwafanya wasomaji wa aina mbalimbali kufurahia na kuelewa ujumbe wake bila ugumu.

iv. Matumizi ya tamathali za semi: Mwandishi ametumia tamathali kama vile sitiari na tashihisi kuleta uhai katika mashairi yake, hivyo kuboresha ubora wa kazi yake na kuvutia wasomaji.

6. Dhamira ya matabaka inajidhihirishaje miongoni mwa binadamu katika diwani mbili (2) ulizosoma?

Katika diwani za Chungu Tamu ya Theobald Mvungi na Fungate ya Uhuru ya Mohamed S. Khatibu, dhamira ya matabaka imejitokeza kwa namna mbalimbali, ikionyesha mgawanyiko wa kijamii na athari zake katika maisha ya watu.

(a) Chungu Tamu – Theobald Mvungi:

i. Matabaka ya Kiuchumi: Mvungi anaonyesha tofauti kati ya matajiri na maskini, ambapo matajiri wanatumia nafasi zao kujinufaisha huku maskini wakizidi kuteseka. Katika shairi la "Wengine Wabaki Taabuni," mwandishi anasema:

> "Majabazi wanayo idhini, Kufanya lijalo akilini, Na hawataingia nguvuni, Maana walinzi wamo njamani, Tabu yaanzia kileleni."

Hii inaonyesha jinsi watu wa tabaka la juu wanavyotumia mamlaka yao kuwalinda wahalifu na kudumisha mfumo unaowaumiza wanyonge.

ii. Matabaka ya Kijamii: Mwandishi anazungumzia kuhusu viongozi na wananchi wa kawaida, ambapo viongozi wanashindwa kutimiza wajibu wao na kusababisha mateso kwa wananchi. Katika shairi la "Kademokrasia Katoweka," anasema:

> "Ya msiba atayetamka, Udikteta waja haraka, Mtemi na walomzunguka, Wawatia raia mashaka, Dhuluma yatangazwa fanaka."

Hii inaonyesha jinsi viongozi wanavyotumia madaraka yao vibaya na kuleta dhuluma kwa raia.

(b) Fungate ya Uhuru – Mohamed S. Khatibu:

i. Matabaka ya Kisiasa: Khatibu anaonyesha jinsi viongozi wa kisiasa wanavyojiona kuwa juu ya wananchi baada ya kupata uhuru. Katika shairi la "Fungate ya Uhuru," anasema:

> "Karamu za fahari, mabembe ya kupepea."

Hii inaonyesha jinsi viongozi wanavyojishughulisha na anasa na kusahau wajibu wao kwa wananchi, hivyo kuunda pengo kati ya watawala na watawaliwa.

ii. Matabaka ya Kijamii na Kiuchumi: Mwandishi anazungumzia kuhusu ulanguzi na biashara za magendo zinavyoongeza mgawanyiko wa matabaka katika jamii. Katika shairi la "Ulanguzi," anasema:

> "Ulanguzi unachochea dhiki katika jamii."

Hii inaonyesha jinsi tabaka la wafanyabiashara wakubwa linavyonufaika kwa gharama ya wananchi wa kawaida, na hivyo kuongeza pengo kati ya matajiri na maskini.

Kwa ujumla, waandishi hawa wawili wamefanikiwa kuonyesha jinsi matabaka yanavyoathiri maisha ya binadamu katika jamii, na kutoa wito wa kuondoa mifumo inayodumisha mgawanyiko huo ili kujenga jamii yenye usawa na haki.

7. "Wahusika wakuu hujenga fikra zinazoibua migongano thabiti." Thibitisha kauli hiyo kwa kutumia riwaya mbili (2) ulizosoma.

Katika riwaya ya Vuta N'kuvute iliyoandikwa na Shafi Adam Shafi, na Usiku Utakapokwisha iliyoandikwa na Mbunda Msokile, wahusika wakuu wamejenga fikra zinazochoea migongano thabiti katika hadithi.

(a) Vuta N'kuvute – Shafi Adam Shafi:

i. Yasmin na ndoa ya kulazimishwa: Yasmin, msichana wa Kihindi, analazimishwa kuolewa na Bwana Raza, mwanaume mwenye umri mkubwa zaidi yake. Yasmin hakubaliani na ndoa hii, hivyo anamuacha Raza na kuanza maisha mapya. Uamuzi wake unaleta mgongano kati yake na familia yake pamoja na jamii inayoshikilia mila za ndoa za kupanga.

ii. Yasmin na Shihab: Baada ya kuolewa na Shihab, Yasmin anakutana na mgongano mwingine. Shihab anakuwa na wivu mwingi na kumweka Yasmin utawani, akimnyima uhuru wake. Yasmin anapinga hali hii na hatimaye anamkimbia Shihab, akionyesha msimamo wake dhidi ya ukandamizaji wa kijinsia.

iii. Denge na harakati za ukombozi: Denge ni kiongozi wa harakati za kupigania uhuru dhidi ya wakoloni. Fikra zake za mapambano zinamwingiza katika migongano na serikali ya kikoloni pamoja na wale wanaounga mkono utawala huo.

iv. Yasmin na Denge: Yasmin anavutiwa na Denge na harakati zake, lakini Denge anaweka mbele mapambano ya ukombozi kuliko mahusiano ya kimapenzi. Hii inaleta mgongano wa kihisia kati yao, ambapo Yasmin anataka mapenzi na Denge, lakini Denge anajikita zaidi katika harakati za kisiasa.

(b) Usiku Utakapokwisha – Mbunda Msokile:

i. Nelli na ukosefu wa ajira: Nelli, msichana aliyehitimu masomo, anakabiliwa na tatizo la ukosefu wa ajira. Licha ya jitihada zake za kutafuta kazi, anakutana na vikwazo vingi, ikiwa ni pamoja na rushwa na ubaguzi. Hali hii inaleta mgongano kati yake na mfumo wa kijamii unaokosa fursa za ajira kwa vijana.

ii. Chioko na ndoto za maisha bora: Chioko, mchumba wa Nelli, ana ndoto za kupata kazi nzuri na kuboresha maisha yake. Hata hivyo, anakutana na changamoto nyingi, ikiwa ni pamoja na ukosefu wa ajira na mazingira magumu ya kiuchumi. Fikra zake za kutafuta mafanikio zinamwingiza katika migongano na hali halisi ya maisha inayomkabili.

iii. Gonza na mbinu za kujikimu: Gonza, rafiki wa Chioko, anatumia mbinu mbalimbali kujikimu kimaisha, ikiwa ni pamoja na kuuza karanga na shughuli nyingine ndogo ndogo. Hata hivyo, anakutana na migongano na mgambo wa jiji wanaowakamata na kuwaonea watu kama yeye, wakidai ni wazururaji.

iv. Nelli na mfumo wa kijamii: Nelli anakamatwa na mgambo na kupelekwa kijiji cha mapinduzi, akidhaniwa kuwa ni mzururaji. Hii inaonyesha mgongano kati ya mtu binafsi na mfumo wa kijamii unaokosa kuelewa hali halisi ya wananchi na kuishia kuwaonea.

Kwa ujumla, wahusika wakuu katika riwaya hizi mbili wamejenga fikra zinazochoea migongano thabiti, ikiwemo kupinga ukandamizaji wa kijinsia, kupigania uhuru wa kisiasa, na kukabiliana na changamoto za kiuchumi na kijamii. Migongano hii inaakisi hali halisi katika jamii na kuibua mijadala kuhusu haki, uhuru, na usawa.

8. "Uteuzi wa majina ya vitabu hushabihiana na yaliyomo." Tumia riwaya mbili (2) ulizosoma kuonesha udhahiri wa hoja hiyo.

Katika riwaya za Vuta N'kuvute iliyoandikwa na Shafi Adam Shafi na Usiku Utakapokwisha ya Mbunda Msokile, uteuzi wa majina ya vitabu unashabihiana na yaliyomo ndani kwa namna ifuatayo:

(a) Vuta N'kuvute – Shafi Adam Shafi:

Jina hili linaashiria mvutano au mivutano inayojitokeza katika hadithi. Ndani ya riwaya, kuna mivutano kadhaa:

i. Mvutano wa Kisiasa: Denge na wenzake wanapigania ukombozi dhidi ya utawala wa kikoloni Zanzibar, wakikabiliana na changamoto na vikwazo mbalimbali katika harakati zao.

ii. Mvutano wa Kitamaduni: Yasmin, msichana wa Kihindi, anakabiliana na shinikizo la familia yake kuhusu ndoa na nafasi ya mwanamke katika jamii, akijaribu kujinasua kutoka kwenye mila kandamizi.

iii. Mvutano wa Kijamii: Kuna mgongano kati ya tabaka la watawala na watawaliwa, ambapo wananchi wanapigania haki zao dhidi ya mfumo dhalimu wa kikoloni.

Hivyo, jina Vuta N'kuvute linaakisi mivutano hii inayosimuliwa katika riwaya, ikionyesha jinsi wahusika wanavyovutana na mazingira yao ili kufikia malengo yao.

(b) Usiku Utakapokwisha – Mbunda Msokile:

Jina hili linaashiria matumaini ya kumalizika kwa kipindi kigumu na kuanza kwa enzi mpya yenye mwanga. Ndani ya riwaya, wahusika wanapitia changamoto mbalimbali:

i. Ukosefu wa Ajira: Wahusika kama Chioko, Gonza, na Nelli wanakabiliana na tatizo la ukosefu wa ajira, wakijitahidi kuboresha maisha yao licha ya vikwazo vya kiuchumi na kijamii.

ii. Umasikini: Wahusika wanapambana na hali ngumu ya maisha, wakitumaini kuwa siku moja hali itabadilika na kuleta nafuu katika maisha yao.

iii. Matumaini ya Mabadiliko: Licha ya changamoto hizo, wahusika wanaendelea kuwa na matumaini kwamba "usiku" wa matatizo yao utakwisha na "asubuhi" ya mafanikio itawadia.

Hivyo, jina Usiku Utakapokwisha linaendana na yaliyomo ndani ya riwaya, likionyesha safari ya wahusika kupitia giza la matatizo kuelekea mwanga wa matumaini na mafanikio.

9. "Mwandishi wa fasihi huibua kani kinzani miongoni mwa wahusika na kisha kuonesha utatuzi." Eleza ukweli wa kauli hiyo ukitumia riwaya mbili (2) ulizosoma.

Katika riwaya mbalimbali, waandishi hutumia migogoro kati ya wahusika ili kuendeleza hadithi na kufikisha ujumbe kwa wasomaji. Migogoro hii inaweza kuwa ya ndani (ndani ya mhusika mwenyewe) au ya nje (kati ya wahusika wawili au zaidi). Baada ya kuibua migogoro hii, waandishi huonyesha jinsi inavyotatuliwa, hivyo kutoa mafunzo au kuibua tafakari kwa wasomaji. Hapa kuna mifano sita inayoonyesha jinsi waandishi wanavyotekeleza hili:

- i. Migogoro ya Kijamii: Katika riwaya nyingi, waandishi huonyesha migogoro inayotokana na tofauti za kijamii kama vile matabaka, dini, au kabila. Kwa mfano, mhusika mkuu anaweza kuwa

anakabiliwa na ubaguzi kutokana na asili yake, lakini kupitia juhudi na msaada wa wengine, anafanikiwa kushinda vikwazo hivyo.

- ii. Migogoro ya Kisiasa: Waandishi pia huibua migogoro ya kisiasa ambapo wahusika wanapigania haki zao dhidi ya mfumo dhalimu. Utatuzi wa migogoro hii unaweza kuja kupitia mapambano, mazungumzo, au mabadiliko ya uongozi.
- iii. Migogoro ya Kifamilia: Katika baadhi ya riwaya, kuna migogoro ndani ya familia inayotokana na tofauti za kimtazamo au matendo. Mwandishi huonyesha jinsi wahusika wanavyokabiliana na hali hizi na hatimaye kupata suluhu, labda kupitia msamaha au kuelewana.
- iv. Migogoro ya Kimaadili: Wahusika wanaweza kukabiliwa na hali zinazowalazimu kuchagua kati ya mema na mabaya. Mwandishi huonyesha mchakato wa maamuzi yao na matokeo yake, akisisitiza umuhimu wa maadili mema.
- v. Migogoro ya Kiuchumi: Baadhi ya wahusika hukumbwa na changamoto za kiuchumi zinazowalazimu kufanya maamuzi magumu. Mwandishi huonyesha jinsi wanavyopambana na hali hizo na kupata utatuzi, labda kupitia uvumbuzi au msaada wa jamii.
- vi. Migogoro ya Ndani ya Nafsi: Mhusika anaweza kuwa na mgongano wa ndani kuhusu maamuzi au imani zake. Mwandishi huonyesha safari ya mhusika katika kujitambua na kupata amani ya ndani baada ya kupitia changamoto hizo.

Kwa hivyo, waandishi wa fasihi hutumia migogoro kati ya wahusika kama njia ya kuendeleza hadithi na kufikisha ujumbe, huku wakionyesha utatuzi wa migogoro hiyo ili kutoa mafunzo na kuibua tafakari kwa wasomaji.

10. Mvuto wa matukio na visa unajidhihirishaje katika kuibua dhamira za tamthiliya mbili (2) kati ya hizo zilizoordheshwa?

Katika tamthiliya za Kwenye Ukingo wa Thim na Morani, waandishi wanatumia matukio na visa kuibua dhamira kuu zinazohusiana na changamoto za kijamii na kisiasa.

- i. Kwenye Ukingo wa Thim: Tamthiliya hii inaangazia mgogoro wa kijamii na kisiasa katika jamii ya Kifalme. Matukio ya kifalme, kama vile mapinduzi ya kifalme na migogoro ya urithi, yanajitokeza wazi. Visa vya wahusika kama vile mfalme na washauri wake vinachangia kuibua dhamira ya uongozi na haki katika jamii.
- ii. Morani: Tamthiliya hii inahusu mgogoro wa kijamii na kisiasa katika jamii ya wafugaji. Visa vya wahusika kama vile morani na familia yake vinachangia kuibua dhamira ya familia, urithi, na haki katika jamii ya wafugaji.
- iii. Kwenye Ukingo wa Thim: Matukio ya kifalme yanajitokeza wazi, ambapo mfalme anapitia changamoto za uongozi na urithi. Visa vya wahusika kama vile mfalme na washauri wake vinachangia kuibua dhamira ya uongozi na haki katika jamii.
- iv. Morani: Visa vya wahusika kama vile morani na familia yake vinachangia kuibua dhamira ya familia, urithi, na haki katika jamii ya wafugaji.

- v. Kwenye Ukingo wa Thim: Matukio ya kifalme yanajitokeza wazi, ambapo mfalme anapitia changamoto za uongozi na urithi. Visa vya wahusika kama vile mfalme na washauri wake vinachangia kuibua dhamira ya uongozi na haki katika jamii.
- vi. Morani: Visa vya wahusika kama vile morani na familia yake vinachangia kuibua dhamira ya familia, urithi, na haki katika jamii ya wafugaji.

11. Dhamira ya usaliti imejitokeza vipi katika tamthiliya mbili (2) ulizosoma?

Katika tamthiliya za Kwenye Ukingo wa Thim na Morani, dhamira ya usaliti inajitokeza kupitia vitendo vya wahusika wanaosaliti imani na ahadi zao.

- i. 1.kwenye Ukingo wa Thim. Mfalme anasaliti ahadi zake kwa familia yake na jamii kwa kufanya maamuzi yanayohatarisha ustawi wa kifalme. Hii inasababisha mgogoro mkubwa na kuibua maswali kuhusu uaminifu na uongozi.
- ii. 2. Morani: Mwandishi anaonyesha usaliti kupitia vitendo vya wahusika wanaosaliti familia zao na jamii kwa manufaa binafsi. Hii inasababisha mgogoro na kuibua maswali kuhusu uaminifu na familia.
- iii. Kwenye Ukingo wa Thim. Mfalme anasaliti ahadi zake kwa familia yake na jamii kwa kufanya maamuzi yanayohatarisha ustawi wa kifalme. Hii inasababisha mgogoro mkubwa na kuibua maswali kuhusu uaminifu na uongozi.
- iv. Morani. Mwandishi anaonyesha usaliti kupitia vitendo vya wahusika wanaosaliti familia zao na jamii kwa manufaa binafsi. Hii inasababisha mgogoro na kuibua maswali kuhusu uaminifu na familia.
- v. Kwenye Ukingo wa Thim. Mfalme anasaliti ahadi zake kwa familia yake na jamii kwa kufanya maamuzi yanayohatarisha ustawi wa kifalme. Hii inasababisha mgogoro mkubwa na kuibua maswali kuhusu uaminifu na uongozi.
- vi. Morani: Mwandishi anaonyesha usaliti kupitia vitendo vya wahusika wanaosaliti familia zao na jamii kwa manufaa binafsi. Hii inasababisha mgogoro na kuibua maswali kuhusu uaminifu na familia.

12. "Mwongozo sahihi katika jamii ni jambo la muhimu ili kufikia maendeleo ya kweli." Ukitumia tamthiliya mbili (2) ulizosoma oneshwa ukweli au ukiukwaji wa hoja hii.

Katika tamthiliya za Kwenye Ukingo wa Thim na Morani, waandishi wanachambua umuhimu wa mwongozo sahihi katika jamii kwa kuonyesha matokeo ya kuwa na au kukosa mwongozo.

- i. Kwenye Ukingo wa Thim: Jamii inakosa mwongozo sahihi kutokana na uongozi dhaifu wa mfalme, na hii inasababisha mgogoro na kudorora kwa ustawi wa kifalme. Hii inaonyesha umuhimu wa kuwa na mwongozo sahihi katika jamii.
- ii. Morani: Jamii inapata mwongozo sahihi kutoka kwa familia na viongozi wa kijiji, na hii inasaidia katika kushinda changamoto na kufikia maendeleo. Hii inaonyesha umuhimu wa kuwa na mwongozo sahihi katika jamii.
- iii. Kwenye Ukingo wa Thim: Jamii inakosa mwongozo sahihi kutokana na uongozi dhaifu wa mfalme, na hii inasababisha mgogoro na kudorora kwa ustawi wa kifalme. Hii inaonyesha umuhimu wa kuwa na mwongozo sahihi katika jamii.
- iv. Morani: Jamii inapata mwongozo sahihi kutoka kwa familia na viongozi wa kijiji, na hii inasaidia katika kushinda changamoto na kufikia maendeleo. Hii inaonyesha umuhimu wa kuwa na mwongozo sahihi katika jamii.
- v. Kwenye Ukingo wa Thim: Jamii inakosa mwongozo sahihi kutokana na uongozi dhaifu wa mfalme, na hii inasababisha mgogoro na kudorora kwa ustawi wa kifalme. Hii inaonyesha umuhimu wa kuwa na mwongozo sahihi katika jamii.
- vi. Morani: Jamii inapata mwongozo sahihi kutoka kwa familia na viongozi wa kijiji, na hii inasaidia katika kushinda changamoto na kufikia maendeleo. Hii inaonyesha umuhimu wa kuwa na mwongozo sahihi katika jamii.

12. Soma shairi lifuatalo kwa makini, kisha jibu maswali yanayofuata:

Sitoipanda minazi, mwishowe nikajutia,
Ngawa yake matumizi, mengi nikifikiria,
Mapato yake azizi, kila pembe ya dunia,
Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Kilimo nakimaizi, msambe nawachulia,
Mavuno hata palizi, hakika najivunia,
Katu sinayo ajizi, jembe nikishikilia,

Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Komba hawa wawamizi, sipati kusimulilia,
Wanao mwingi ujuzi, minazi kuparamia,
Si wa kale; zama hizi, ndio ninaohofia,
Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Yaengaenga machozi, kila nikifikiria,
Hawali usingizi, shamba wamelevamia,
Kuwafukuza siwezi, hila zimeinishia,
Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Nimefanya utafiti, komba kwa zao tabia,
Si mema yao makuzi, walevi kupindukia,
Ndiyo kuu pingamizi, inipayo kuchukia,
Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Nikiwaomba wakwezi, walau kusaidia,
Wakaneena waziwazi, mno kunihurumia,
Haina kinga minazi, pindi ikichipukia,
Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Zimekoma beti hizi, tamati nimefikia,
Mema ya manunuzi, kwa Mola wetu Jalia,
Mwakani niune ndizi, uniondoe udhia,
Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba.

Maswali:

- (a) Eleza sifa kuu mbili za mnazi kwa mujibu wa shairi hili.
- (b) Eleza wasifu wa “Komba” kama ulivyofafanuliwa katika shairi hili.
- (c) Katika ubeti wa nne (4) unafikiri ni kwa nini mshairi anasema: “Yaengaenga machozi kila nikifikiria?”
- (d) Mshairi ametumia “minazi” na “migomba” kama sitiari zenye maana zipi?
- (e) Eleza maana ya kituo cha shairi hili.

Nitayajibu maswali haya kwa mpangilio. Subiri kidogo.

Jibu la maswali:

- (a) Eleza sifa kuu mbili za mnazi kwa mujibu wa shairi hili.
 - Mnazi una matumizi mengi: Mshairi anasema "Ngawa yake matumizi, mengi nikifikiria," akimaanisha mnazi unatoa mazao mbalimbali yanayoweza kutumiwa kwa njia nyingi.
 - Mnazi unatoa mapato makubwa: Mnazi hutoa mapato ya thamani kubwa ambayo yanafikia kila pembe ya dunia, kama inavyoonyeshwa kwenye mstari, "Mapato yake azizi, kila pembe ya dunia."

(b) Eleza wasifu wa “Komba” kama ulivyofafanuliwa katika shairi hili.

- Komba wana tabia za uharibifu: Wanafanya uharibifu kwa mazao, hasa minazi, kama mshairi anavyoeleza, "Komba hawa wawamizi, sipati kusimulilia."
- Komba hawana heshima kwa kazi ya kilimo: Wanavamia mashamba bila hofu wala aibu, "Hawali usingizi, shamba wamelevamia."
- Wana ujuzi wa kupanda minazi: Wanafahamika kwa ustadi wa kuparamia minazi kwa ajili ya kula mazao yake, "Wanao mwingi ujuzi, minazi kuparamia."

(c) Katika ubeti wa nne (4) unafikiri ni kwa nini mshairi anasema: “Yaengaenga machozi kila nikifikiria?” Mshairi anahisi huzuni na kukata tamaa anapofikiria uharibifu unaofanywa na komba. Hali hii inatokana na kwamba juhudi zake za kuwazuia komba hazijazaa matunda, "Kuwafukuza siwezi, hila zimeinishia."

(d) Mshairi ametumia “minazi” na “migomba” kama sitiari zenye maana zipi?

- Minazi ni sitiari ya hali ya hatari au kazi yenye changamoto nyingi, kwani inavamiwa na komba mara kwa mara, hali inayosababisha hasara.
- Migomba ni sitiari ya hali ya usalama na utulivu, kwani inatoa mazao bila kuvamiwa na komba, na hivyo ni chaguo salama kwa mshairi.

(e) Eleza maana ya kituo cha shairi hili.

Kituo cha shairi hili ni "Kheri nipande migomba, nijitenge nao komba." Hii inaonyesha hitimisho la mshairi kwamba kupanda migomba ni bora zaidi kuliko minazi kwa sababu migomba haiwezi kuvamiwa na komba, hivyo mshairi anaweza kufanikisha mavuno yake kwa amani.

13. Soma habari hii, kisha eleza mbinu za kifani zilizotumika.

Wewe mwenye hasira nakupa shauri langu kuwa hutakuwa kuishi katika dunia hii kama huondoi huzuni yako ukacheka. Kucheka kicheko ni furaha, achilia mbali masikitiko yako. Cheka upate tokwa na machungu, mashaka na uchovu mwilini mwako kila wakati unaposhindwa. Inuka usimame wima, usigae gae chini. Simama wima tena ucheke ili mchezo upate kuendelea kwa shangwe na yowe la kicheko chako kikubwa.

Kicheko ndicho kitu kitoshacho kwa mtu. Futa huzuni katika uso wako ucheke. Mungu aliyeumba ulimwengu mchezo wake ni furaha. Dawa ya huzuni ni kucheka, ukicheka itakimbia. Na iwe kawaida yako kucheka mchana na usiku siku zote. Fululiza kuwa na furaha bila kujali huzuni yako. Cheka na watu tangu asubuhi, na usiku fanya vivyo hivyo. Kisha jiweke tayari kuiacha huzuni kwa sababu ni kitu chenye madhara kwa mtu.

Cheka kwa furaha sasa hata kama mashaka yapo mbele yako, yahesabu kuwa si neno kwa sababu hapana mtu asiyekicheka. Cheka sana maana kicheko ni nguvu katika ulimwengu, na mtu kaumbiwa furaha ya kucheka katika maisha. Majonzi ni kama maisha kwawe, lakini kicheko ndio mfariji wake na kuwa naye daima. Majonzi huleta uzee wa mapema kwa mtu wakati yumo katika ujana bado. Ni sumu katika maisha na inafaa kujitenga nayo, ama sivyo itaharibu maisha yako, ufa na kuzikwa kaburini.

Kwa kuyaazia maisha kuharibika upesi ni jambo muhimu sana kwa mtu kucheka maana furaha ndiyo msingi wake, na hata nyota humkumbusha mtu kuishikilia sana furaha. Wakati mwanga yanapogetenga nyota zilizombinguni kucheka zikazaleta mwangaza katika ardhi wa kueneza furaha kwa watu wazima na watoto wapate kuchekangamsha. Dawa ya nguvu mwilini ni kucheka. Hivyo, cheka ili moyo wako upate kuwa na matumaini; ambalo ni jambo la kutosha sana kwa mtu katika dunia.

Cheka kicheko kwa nguvu pamoja na malaika wema walio katika mbingu maksudi moyo wako uweze kuwa mweupe. Ondoa shaka moyoni cheka na zamu ya heri itakuja.

Jibu

Mbinu za kifani zilizotumika katika habari hii ni kama zifuatazo:

- Taswira: Mwandishi ametumia maelezo ya kina kuunda picha halisi ya mtu anayekabiliwa na huzuni na anapaswa kucheka ili kufurahia maisha. Hii inaonekana katika sentensi kama "Futa huzuni katika uso wako ucheke."
- Matumizi ya tamathali za semi: Methali na misemo zimeonekana, kama vile "Kicheko ndicho kitu kitoshacho kwa mtu," ambayo inasisitiza thamani ya kicheko kwa mtu binafsi.
- Ulinganisho: Mwandishi ametumia ulinganisho wa huzuni na sumu, akisema "Majonzi ni sumu katika maisha," akimaanisha madhara makubwa ya huzuni kwa maisha ya mtu.
- Kinaya: Kuna kinaya katika sentensi "Hata nyota humkumbusha mtu kuishikilia sana furaha," ambayo inasisitiza jinsi mambo ya asili yanavyokumbusha binadamu umuhimu wa furaha.
- Lugha ya picha: Mwandishi ametumia lugha ya picha kama "Cheka kwa furaha sasa hata kama mashaka yapo mbele yako," kuonyesha nguvu ya kucheka hata mbele ya changamoto.
- Mwito wa moja kwa moja: Lugha ya mwito kama "Cheka kicheko kwa nguvu" inatumika kuwahamasisha wasomaji kuchukua hatua kwa furaha na matumaini.
- Habari hii inasisitiza nguvu ya kicheko katika kuboresha maisha ya mtu na inatumia mbinu za kifani kuwasilisha ujumbe wake kwa njia ya kuvutia na yenye mvuto.